

INSPEKTORAT WSPARCIA SIŁ ZBROJNYCH
SŁUŻBY MATERIAŁOWE

INFORMATOR

**O ZASADACH NOSZENIA UMUNDUROWANIA
I WYEKWIPOWANIA , ORDERÓW, ODZNACZEŃ,
BARETEK, ODZNAK ORAZ OZNAK
PRZEZ ŻOŁNIERZY**

BYDGOSZCZ 2009

SPIS TREŚCI

ROZDZIAŁ I

PODZIAŁ UBIORÓW WOJSKOWYCH ORAZ OKOLICZNOŚCI ICH NOSZENIA.....	4
--	---

ROZDZIAŁ II

ZASADY NOSZENIA OZNAK WOJSKOWYCH.....	11
ORŁY WOJSKOWE.....	11
OZNAKI PRZYNALEŻNOŚCI PAŃSTWOWEJ	12
OZNAKI STOPNI WOJSKOWYCH.....	13
OZNAKI KORPUSÓW OSOBOWYCH.....	15
OZNAKI SPECJALISTÓW	15
OZNAKI SZKOLNE.....	15
OZNAKI ROZPOZNAWCZE.....	17
OZNAKA IDENTYFIKACYJNA Z NAZWISKIEM	18

ROZDZIAŁ III

ZASADY NOSZENIA ODZNAK	18
------------------------------	----

ROZDZIAŁ IV

NOSZENIE ORDERÓW I ODZNACZEŃ NA MUNDURACH WOJSKOWYCH	23
NOSZENIE BARETEK	25

ROZDZIAŁ V

SPOSÓB NOSZENIA PODSTAWOWYCH PRZEDMIOTÓW ZAOPATRZENIA MUNDUROWEGO	27
--	----

ROZDZIAŁ VI

PODSTAWOWE ZESTAWY UBIORCZE OBOWIĄZUJĄCE W SIŁACH ZBROJNYCH RP	37
UBIORY GALOWE	38
UBIORY WYJŚCIOWE.....	42
UBIORY SŁUŻBOWE.....	59

UBIORY ĆWICZEBNE	64
UBIORY POLOWE	66
UBIORY SPECJALNE.....	68
UBIORY ROBOCZE	71
UBIORY WIECZOROWE	72
ROZDZIAŁ VII	
WYBRANE SYLWETKI UBIORÓW WOJSKOWYCH OBOWIĄZUJĄCYCH W SIŁACH ZBROJNYCH RP	74
WYKAZ AKTÓW PRAWNYCH NORMUJĄCYCH ZASADY NOSZENIA UMUNDUROWANIA I WYEKWIPOWANIA, ORDERÓW, ODZNACZEŃ, BARETEK, ODZNAK ORAZ OZNAK PRZEZ ŻOŁNIERZY.....	189

ROZDZIAŁ I

PODZIAŁ UBIORÓW WOJSKOWYCH ORAZ OKOLICZNOŚCI ICH NOSZENIA

§ 1

Mundurzem jest ubiór lub jego części służące oznaczeniu przynależności do określonej jednostki organizacyjnej lub wykonywania określonych funkcji albo służby.¹

§ 2

Umundurowanie, jego barwa, krój i oznaki stanowią zewnętrzny znak przynależności i są prawnie zastrzeżone dla żołnierzy Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej.

§ 3

1². W zależności od przynależności do rodzaju Sił Zbrojnych żołnierze noszą umundurowanie:

- 1) w Wojskach Lądowych i Wojskach Specjalnych - w kolorze khaki, a koszule i koszulo-bluzy w kolorze khaki i białym;
- 2) w Siłach Powietrznych - w kolorze stalowym lub stalowym i białym;
- 3) w Marynarce Wojennej - w kolorze granatowym, białym lub granatowym i białym.

2. Ubiór Wojsk Lądowych noszą wszyscy żołnierze, z wyjątkiem wymienionych w ust. 3 i 4.

3. Ubiór Sił Powietrznych noszą:

- 1) żołnierze pełniący służbę wojskową w jednostkach wojskowych podległych dowódcy Sił Powietrznych oraz w Wyższej Szkole Oficerskiej Sił Powietrznych;

---

¹ Ustawa z dnia 21.12.1978 r. o odznakach i mundurach (Dz. U. z 1978 r. Nr 31 poz. 130 z późn. zm.)

² Rozp. MON z 2.12.2004 r. w sprawie wzorów oraz noszenia umundurowania i oznak wojskowych przez żołnierzy zawod. i kandydatów na żołnierzy zawod. (Dz. U. z 2005 r. Nr 7 poz. 53 z późn. zm.)

- 2) żołnierze zajmujący etatowe stanowiska służbowe o specjalnościach lotniczych w innych jednostkach niż określone w pkt 1, z wyjątkiem jednostek podległych Dowódcy Wojsk Lądowych;
  - 3) żołnierze, o których mowa w pkt 1 i 2, skierowani na naukę do akademii i na kursy wojskowe.
4. Ubiór Marynarki Wojennej noszą:
- 1) żołnierze pełniący służbę wojskową w jednostkach wojskowych podległych Dowódcy Marynarki Wojennej oraz w Akademii Marynarki Wojennej i Jednostce Wojskowej Nr 4026;
  - 2) żołnierze zajmujący etatowe stanowiska służbowe o specjalnościach Marynarki Wojennej w innych jednostkach niż określone w pkt 1;
  - 3) żołnierze, o których mowa w pkt 1 i 2, skierowani na naukę do akademii i na kursy wojskowe.

§ 4

Umundurowanie żołnierzy składa się z ubiorów:

- 1) galowego;
- 2) wyjściowego;
- 3) służbowego;
- 4) ćwiczebnego;
- 5) polowego;
- 6) specjalnego;
- 7) roboczego;
- 8) wieczorowego.

§ 5

Na mundurach wojskowych nosi się oznaki wojskowe:

- 1) stopni wojskowych;
- 2) korpusów osobowych;
- 3) specjalistów wojskowych;
- 4) szkolne;
- 5) przynależności państwowej;
- 6) rozpoznawcze;
- 7) identyfikacyjne.

§ 6

1. W skład umundurowania żołnierzy wchodzi nakrycia głowy żołnierzy z rozmieszczonymi oznakami stopni wojskowych oraz znakami orłów wojskowych³.

2. Znaków orłów wojskowych używa się:⁴

- 1) na wojskowych nakryciach głowy;
- 2) na proporcach, odznakach, oznakach, godłach i innych znakach używanych wyłącznie w Siłach Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej;
- 3) na płomieniach do sygnałówek oraz fartuchach do werbli, tarabanów i kotłów marszowych;
- 4) na guzikach mundurów wyjściowych i galowych żołnierzy Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej (z wyjątkiem Marynarki Wojennej).

§ 7

1⁵. Ubiory wojskowe nosi się według ustalonych zestawów ubiorczych w zależności od pory roku; rozróżnia się okres letni trwający od dnia 1 maja do dnia 30 września i okres zimowy od dnia 1 października do dnia 30 kwietnia; miesiące marzec, kwiecień, październik i listopad stanowią okres przejściowy.

2. W okresie przejściowym dopuszcza się noszenie ubiorów letnich wyjściowych, polowych i ćwiczebnych.

3. W okresie zimowym dopuszcza się noszenie ubiorów letnich w pomieszczeniach i obiektach zamkniętych.

4. Zabrania się użytkowania przedmiotów zaopatrzenia mundurowego niezgodnie z ich przeznaczeniem, noszenia części umundurowania wojskowego w połączeniu z ubiorem cywilnym, noszenia przedmiotów zaopatrzenia mundurowego innych niż przewiduje zestaw dotyczący danego ubioru wojskowego.

§ 8

1. Żołnierze noszą mundury wojskowe ustalone dla rodzaju Sił Zbrojnych, w którym pełnią służbę, oraz oznaki korpusu osobowego, do którego zostali zaliczeni, z zastrzeżeniem pkt 2-4.

---

³ Ustawa z dnia 19.02.1993 r. o znakach Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. Nr 34, poz. 154, z późn. zm.)

⁴ Rozp. MON z dnia 4.05.2009 r. w sprawie sposobu używania znaków Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. Nr 82, poz. 690)

⁵ Rozp. MON z 2.12.2004 r. w sprawie wzorów oraz noszenia umundurowania i oznak wojskowych przez żołnierzy zawod. i kandydatów na żołnierzy zawod. (Dz. U. z 2005 r. Nr 7 poz. 53 z późn.zm.)

2. Żołnierze zawodowi pełniący służbę w komórkach organizacyjnych Ministerstwa Obrony Narodowej, instytucjach cywilnych, o których mowa w rozporządzeniu Rady Ministrów w sprawie służby wojskowej żołnierzy zawodowych wyznaczonych na stanowiska służbowe w instytucjach cywilnych, oraz wojewódzkich sztabów wojskowych noszą umundurowanie rodzaju wojsk, w którym poprzednio służyli.

3. Żołnierze zawodowi pełniący służbę w Inspektoracie Wsparcia Sił Zbrojnych oraz Dowództwie Operacyjnym Sił Zbrojnych noszą umundurowanie rodzaju wojsk, w którym poprzednio służyli.

4. Żołnierze zawodowi pełniący służbę w Inspektoracie Wojskowej Służby Zdrowia noszą umundurowanie rodzaju wojsk, w którym poprzednio służyli.

§ 9

1. Żołnierz zawodowy wyznaczany na stanowisko służbowe w jednostce wojskowej rodzaju Sił Zbrojnych, w którym obowiązuje odmienny kolor umundurowania:

- 1) nie otrzymuje dodatkowego umundurowania i wyekwipowania; przemundurowanie tego żołnierza następuje z upływem okresów używalności przedmiotów wydawanych w naturze na własność;
- 2) może być zwolniony z obowiązku przemundurowania, na jego wniosek, przez dowódcę (szefa, komendanta) jednostki wojskowej, jeżeli przewidziany jest do zwolnienia z zawodowej służby wojskowej w ciągu najbliższych 6 lat.

§ 10

Ubiór galowy noszony jest podczas:

- 1) uroczystości państwowych i wojskowych;
- 2) wręczania aktów mianowań na kolejne stopnie wojskowe oraz dekoracji żołnierzy orderami i odznaczeniami;
- 3) uroczystości wręczania sztandarów, orderów i odznaczeń jednostkom wojskowym, zaprzysiężenia i ślubowania żołnierzy, rozpoczęcia roku szkolnego, immatrykulacji oraz promocji w szkołach wojskowych;
- 4) uroczystości przy Grobie Nieznanego Żołnierza i innych miejscach pamięci narodowej;
- 5) świąt rodzajów Sił Zbrojnych i świąt jednostek wojskowych;
- 6) uroczystych spotkań służbowych;
- 7) innych uroczystości, wystąpień indywidualnych, z wyjątkiem wystąpień, dla których przewidziany jest ubiór wyjściowy.

§ 11

1. Ubiór wyjściowy z kurtką munduru noszony jest podczas:

- 1) uroczystych wystąpień indywidualnych i zbiorowych;
- 2) wykonywania zadań służbowych na terenie garnizonu i wyjazdów służbowych, jeżeli z ich charakteru nie wynika konieczność występowania w innym ubiorze.

2. W przypadkach niewymienionych w ust. 1 można nosić: bluzę olimpijkę, koszulo-bluzę, sweter oficerski lub wiatrówkę.

§ 12

Ubiór służbowy noszą żołnierze:

- 1) w stopniach wojskowych generałów - w czasie wystąpień o charakterze reprezentacyjnym;
- 2) Dowództwa Garnizonu Warszawa i Komendy Garnizonu Warszawa w czasie wystąpień o charakterze reprezentacyjnym;
- 3) etatowych kompanii reprezentacyjnych, pocztów sztandarowych i flagowych, Orkiestry Reprezentacyjnej Wojska Polskiego oraz orkiestr wojskowych okręgów wojskowych i rodzajów Sił Zbrojnych w czasie uroczystości;
- 4) kompanii honorowych, pocztów sztandarowych i flagowych związku taktycznego i uczelni wojskowych w Marynarce Wojennej.

§ 13

Ubiór polowy lub ćwiczebny noszony jest podczas:

- 1) zajęć szkoleniowych na terenie garnizonu, w szczególności: w koszarach, na okręcie, placu ćwiczeń, strzelnicy, jeżeli z ich charakteru nie wynika konieczność występowania w innych ubiorach;
- 2) alarmu, szkolenia poligonowego i ćwiczeń w terenie;
- 3) podróży służbowej, gdy obowiązuje wykonywanie zadań w ubiorze polowym lub ćwiczebnym.

§ 14

Ubiór specjalny nosi się w czasie wykonywania obowiązków służbowych z użyciem sprzętu wojskowego lub prac wymagających specjalistycznego wyposażenia ochronnego.

§ 15

Ubiór roboczy nosi się podczas:

- 1) obsługi uzbrojenia i sprzętu technicznego;
- 2) wykonywania prac gospodarczych;
- 3) innych prac określonych przez przełożonego.

§ 16

Ubiór wieczorowy mogą nosić oficerowie podczas indywidualnych występów w czasie przyjęć okolicznościowych, jeżeli zgodnie z ogólnie przyjętymi zasadami z ich charakteru wynika konieczność występowania w takim ubiorze.

§ 17

W zależności od warunków atmosferycznych ubiór ustala:

- 1) w przypadku występów zbiorowych - organizator przedsięwzięcia;
- 2) w przypadku występów indywidualnych - żołnierz.

§ 18

Zezwala się żołnierzom na noszenie.⁶

- 1) okularów przeciwsłonecznych przy wystąpieniach indywidualnych w dni słoneczne;
- 2) oznaki żałoby w formie taśmy w kolorze czarnym o szerokości 10 mm zamocowanej na szpicu lewej kłapy kurtki munduru, bluzy olimpijki, wiatrówki, płaszcza sukiennego i letniego;
- 3) toreb i teczek w kolorze czarnym.

§ 19

Kandydaci na żołnierzy zawodowych podczas indywidualnych występów mogą nosić torbę polową, zasobnik żołnierski, a także inne przedmioty estetycznie opakowane; marynarze - również worek na wyposażenie.

§ 20

Żołnierze noszą tylko przedmioty zaopatrzenia mundurowego otrzymane z organu zaopatrującego, które zostały wyprodukowane zgodnie z zatwierdzonymi wzorami i dokumentacją techniczno-technologiczną.

---

⁶ § 18 Rozp. MON z 2.12.2004 r. (Dz. U. z 2005 r. Nr 7 poz. 53 z późn. zm.)

§ 21

Przedmioty zaopatrzenia mundurowego, które nie mają pełnej wartości użytkowej i nie zapewniają należytego wyglądu zewnętrznego żołnierza, mogą być noszone tylko w rejonie zakwaterowania jednostki wojskowej i w miejscach odbywania szkoleń.

§ 22

1. Dowódca lub komendant garnizonu:⁷

- 1) sprawuje nadzór nad przestrzeganiem przez żołnierzy przepisów ubiorczych na terenie garnizonu;
- 2) ustala rodzaj zestawu ubiorczego dla żołnierzy, oddziałów i pododdziałów, jeżeli zachodzi konieczność zachowania jednolitości ubioru;
- 3) ustala rodzaj zestawu dla żołnierzy wojskowych organów porządkowych wchodzących w skład służby garnizonowej.

2. Dowódca, szef, komendant lub dyrektor jednostki organizacyjnej ustala ubiór żołnierzy na określoną okoliczność, w tym pełnienie służb dyżurnych, według odpowiednich zestawów ubiorczych oraz ponosi odpowiedzialność za przestrzeganie przepisów ubiorczych i dyscypliny ubiorczej w jednostce organizacyjnej.

§ 23

Służba dyżurna pełniona jest w jednostkach wojskowych do szczebla oddziału włącznie, ośrodkach szkolenia (równorzędnych) - w ubiorze polowym lub ćwiczebnym, którego skład zależy od pory roku.

§ 24

Żołnierz pełniący służbę dyżurną nosi umundurowanie określone przez przełożonych, z białą-czerwoną plaketką (o wymiarach 55 mm x 90 mm) z napisem "SŁUŻBA DYŻURNA", przypiętą do klapy pośrodku lewej górnej kieszeni kurtki wyjściowej (na kurtce mundurowej Marynarki Wojennej do lewej klapy w linii prostej nad lewym górnym guzikiem), bluzy olimpijki, wiatrówki, koszulo-bluzy oraz bluzy i kurtki polowej (bluzy ćwiczebnej oficerskiej), koszulo-bluzy polowej (koszuli ćwiczebnej), na kurtce zimowej nieprzemakalnej, kurtce ubrania ochronnego i bluzie ćwiczebnej marynarskiej bezpośrednio pod oznaką stopnia wojskowego.

---

⁷ § 20 Rozp. MON z 2.12.2004 r. (Dz. U. z 2005 r. Nr 7 poz. 53 z późn. zm.)

ROZDZIAŁ II

ZASADY NOSZENIA OZNAK WOJSKOWYCH

ORŁY WOJSKOWE

§ 25

Żołnierze noszą na nakryciach głowy znak orła wojskowego:

- 1) na czapkach garnizonowych i czapkach rogatywkach oraz kapeluszach (podhalańskich, huculskich i damskich):
  - a) w jednostkach wojskowych niewymienionych w lit. b-c – znak orła Wojsk Lądowych tłoczony z blachy srebrzystej i oksydowany, o wysokości 56mm,
  - b) w Siłach Powietrznych - znak orła lotnictwa wojskowego haftowany srebrzystym bajorkiem ,
  - c) w Marynarce Wojennej - znak orła Marynarki Wojennej:
    - oficerowie - haftowany srebrzystym bajorkiem; o wysokości 60 mm,
    - podoficerowie i podchorążowie - haftowany srebrzystym bajorkiem, wewnątrz tarczy jest barwy niebieskiej; o wysokości 60 mm,
    - marynarze - tłoczony z blachy srebrzystej, z wewnętrznym niebieskim polem tarczy amazońskimi i nałożoną na tarczę złocistą kotwicą oplecioną złocistą liną kotwiczną, o wysokości 40 mm,
- 2) na czapkach futrzanych - wszyscy żołnierze - znak orła wykonany w metalu, odpowiadający danemu rodzajowi wojsk;
- 3) na beretach i furażerkach - wykonany metodą termonadruku na tkaninie zasadniczej w barwie beretów, furażerek i innych nakryć głowy, odpowiadający danemu rodzajowi wojsk, z tym że:
  - a) na beretach generałów a także w składzie ubioru galowego i wyjściowego Żandarmerii Wojskowej, w jednostkach desantowo-szturmowych i kawalerii powietrznej, obrony wybrzeża, 11 Dywizji Kawalerii Pancernej – haftowany srebrzystym bajorkiem, ze złotą koroną, dziobem i szponami,
  - b) w Wojskach Specjalnych – znak orła Wojsk Specjalnych tłoczony z blachy srebrzystej i oksydowany, o wysokości 47 mm; wewnątrz tarczy jest barwy czarnej;
- 4) na hełmach:
  - a) Żandarmerii Wojskowej - znak orła Wojsk Lądowych, pod którym umieszcza się napis "ŻW" w kolorze czarnym na białym tle,
  - b) pododdziałów regulacji ruchu - znak orła danego rodzaju Sił Zbrojnych.

§ 26

Na kapeluszach polowych i czapkach zimowych oraz hełmach i hełmofonach oznak orłów wojskowych nie umieszcza się.

§ 27

Orzeł generałów (admiratów) noszony na kołnierzu kurtek mundurowych, półfraków i kołnierzu płaszcza sukiennego jest haftowany srebrzystym bajorkiem (admiratów - bajorkiem złotym). Korona, dziób i szpony haftowane są bajorkiem złotym.

§ 28

Orzeł Marszałka Polski noszony na kołnierzu kurtek mundurów i kołnierzu płaszcza sukiennego jest haftowany srebrzystym bajorkiem. Korona, dziób, szpony i głowice buław haftowane są bajorkiem złotym.

§ 29

W Wojskach Lądowych, Wojskach Specjalnych i Siłach Powietrznych na guzikach kurtek mundurów wyjściowych, galowych i wieczorowych, płaszczy sukiennych i letnich oraz czapek garnizonowych lub rogatywek umieszcza się znak orła odpowiadający danemu rodzajowi wojsk.

W Marynarce Wojennej na guzikach kurtek mundurów wyjściowych, galowych i wieczorowych, płaszczy sukiennych i letnich, półpłaszczki marynarskich oraz bluz wyjściowych i ćwiczebnych marynarskich umieszcza się znak kotwicy na tle krzyża kawalerskiego.

OZNAKI PRZYNALEŻNOŚCI PAŃSTWOWEJ⁸

§ 30

¹⁹. Oznakę przynależności państwowej w postaci naszywki z godłem Rzeczypospolitej Polskiej - noszą żołnierze Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej pełniący służbę poza granicami państwa, wchodzący w skład kontyngentów wojskowych, Organizacji Narodów Zjednoczonych, misji pokojowych lub odbywających służbę w formacjach wielonarodowych z siedzibą na terenie kraju,

---

⁸ Ustawa z dnia 19 lutego 1993 r. o znakach Sił Zbrojnych RP (Dz. U. Nr 34, poz. 154, z późn. zm.)

⁹ Rozporządzenie MON z dnia 4 maja 2009 r. w sprawie sposobu używania znaków Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. Nr 82, poz. 690 z późn. zm.)

a także żołnierze uczestniczący w przedsięwzięciach międzynarodowych. Dopuszcza się noszenie oznaki na terenie państwa.

2¹⁰. Oznakę przynależności państwowej w postaci naszywki z godłem Rzeczypospolitej Polskiej nosi się na lewym rękawie ubiorów wyjściowych i galowych (oraz fraków). W tych przypadkach oznakę o wymiarach 55 mm (podstawa) x 66 mm (wysokość) - nosi się na lewym rękawie ubiorów wyjściowych i galowych oraz fraków 100 mm poniżej wszycia rękawa.

3. Oznakę przynależności państwowej w postaci naszywki z flagą Rzeczypospolitej Polskiej - noszą żołnierze Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej na obu rękawach bluzy, kurtki, koszulo-bluzy polowej (bluzy, koszuli ćwiczebnej Marynarki Wojennej), kombinezonu pilota, kurtki ubrania ochronnego i ocieplacza pod kurtkę ubrania ochronnego, bluzy ocieplacza ćwiczebnego.

4. Oznakę przynależności państwowej w postaci naszywki z flagą Rzeczypospolitej Polskiej nosi się 30 mm poniżej wszycia rękawów, a koszulki specjalnej letniej - 22 mm powyżej dolnego brzegu rękawów; oznaka ma wymiary 30 mm (wysokość) x 48 mm (podstawa); w czasie działań bojowych oznakę można odpinać.

5. Oznaki wymienione w pkt. 1-4 wykonane są z materiału odpornego na odbarwienie i odkształcenie oraz trwale przymocowane do munduru (ubioru) lub na rzep.

OZNAKI STOPNI WOJSKOWYCH

§ 31

1. Oznaki stopni wojskowych nosi się na:

- 1) nakryciach głowy - z wyjątkiem czapek futrzanych (w Marynarce Wojennej również czapek garnizonowych podoficerskich, marynarskich, i czapek ćwiczebnych oraz beretów marynarskich), czapek zimowych, kapeluszy polowych, beretów Wojsk Specjalnych, beretów roboczych i specjalnych, czapek do ubioru technika lotniczego oraz hełmofonów i hełmów, z tym że:
  - a) na beretach generałów (z wyjątkiem Wojsk Specjalnych), a także w składzie ubioru galowego i wyjściowego Żandarmerii Wojskowej, w jednostkach desantowo-szturmowych i kawalerii powietrznej, jednostkach obrony wybrzeża oraz 11 Dywizji Kawalerii Pancerniej – haftowane srebrzystym bajorkiem, dla pozostałych żołnierzy - wykonane techniką termoadruku,
  - b) na otokach czapek garnizonowych, rogatywek generałów, oficerów, podoficerów i szeregowych zawodowych - haftowane bajorkiem, z wyjątkiem Marynarki Wojennej,

---

¹⁰ § 38 Rozp. MON z 2.12.2004 r. (Dz. U. z 2005 r. Nr 7 poz. 53 z późn. zm.)

- c) na pasku skórzanym czapek garnizonowych i kapeluszy damskich admirałów, oficerów, podoficerów i szeregowych zawodowych Marynarki Wojennej - haftowane bajorkiem,
  - d) na furażerkach - wykonane techniką termonadruku, a w Marynarce Wojennej również metodą haftu komputerowego;
- 2) pozostałych ubiorach:
- a) w Wojskach Lądowych, Wojskach Specjalnych i Siłach Powietrznych:
    - na naramiennikach do płaszczy sukiennych i płaszczy letnich, kurtek mundurów, bluz olimpijek, wiatrówek, koszulo-bluz z krótkimi i długimi rękawami, bluz i kurtek polowych, koszulo-bluz polowych, kurtek czołgisty, swetrów,
    - na wysokości lewej piersi kurtki zimowej nieprzemakalnej, kurtki wiatrówki, kurtki wyjściowej, kombinezonu pilota, kurtki skórzanej pilota, bluzy technika lotniczego, kurtki i podpinki ubrania ochronnego, bluzy ocieplacza ćwiczebnego,
  - b) w Marynarce Wojennej:
    - na naramiennikach płaszczy sukiennych i płaszczy letnich, bluz olimpijek, wiatrówek, koszulo-bluz z krótkimi i długimi rękawami, bluz i kurtek polowych, koszulo-bluz polowych, kurtek czołgisty,
    - na wysokości lewej piersi kurtki zimowej nieprzemakalnej, kurtki wyjściowej, kurtki wiatrówki, kombinezonu pilota, kurtki skórzanej pilota, bluzy ćwiczebnej oficerskiej, koszuli ćwiczebnej, swetra oficerskiego i bluzy ubrania technika lotniczego, kurtki i podpinki ubrania ochronnego i bluzy ocieplacza ćwiczebnego,
    - na lewych rękawach bluz wyjściowych, półpłaszczy marynarskich, kurtek mundurowych,
    - na obu rękawach kurtek mundurowych.

§ 32

Oznaki stopni wojskowych w Wojskach Lądowych i Wojskach Specjalnych w składzie ubiorów galowych, wyjściowych i służbowych a w Siłach Powietrznych również ubiorów specjalnych, a także na beretach (z wyjątkiem Wojsk Specjalnych) i furażerkach w zestawach polowych – są barwy matowosrebrzystej, na mundurach polowych i specjalnych – w kolorze czarnym, w umundurowaniu polowym w kamuflażu pustynnym – barwy piaskowej, a w Marynarce Wojennej – barwy złocistej (na kurtkach ubrania ochronnego barwy czarnej).

§ 33

Oznaki stopni wojskowych na kamizelkach ochronnych i taktycznych, wykonane metodą haftu komputerowego na podkładce o wymiarach 85 x 70 mm koloru tkaniny zasadniczej, nosi się na wysokości lewej piersi.

OZNAKI KORPUSÓW OSOBOWYCH

§ 34

Oznaki korpusów osobowych noszą żołnierze Wojsk Lądowych, Wojsk Specjalnych oraz Sił Powietrznych na:

- 1) kołnierzach kurtek mundurów, z wyjątkiem mundurów polowych;
- 2) kołnierzach płaszczy sukiennych.

§ 35

Oznaki korpusów osobowych noszą:

- 1) żołnierze zawodowi - w zależności od korpusu osobowego, do którego zostali zaliczeni;
- 2) żołnierze pełniący służbę kandydacką - w zależności od rodzaju wojsk lub służb, do których należy szkoła, której ewidencją są oni objęci;
- 3) Marszałek Polski i generałowie zamiast oznak korpusów osobowych noszą znaki orłów określone w § 15¹¹.

OZNAKI SPECJALISTÓW

§ 36

1. Oznaki specjalistów wojskowych nosi się tylko w Marynarce Wojennej.

2. Oznaki specjalistów wojskowych nosi się na lewym rękawie bluz wyjściowych marynarskich (bluz letnich białych) oraz półpłaszczki marynarskich - 80 mm poniżej wszycia kuli rękawa, 10 mm nad tą oznaką nosi się oznakę klasy specjalisty wojskowego.

OZNAKI SZKOLNE

§ 37

1. Oznaki szkolne noszą podchorążowie wyższych szkół wojskowych Wojsk Lądowych oraz Sił Powietrznych, a także słuchacze Wojskowej Akademii Technicznej:

---

¹¹ Rozp. MON z 2.12.2004 r. (Dz. U. z 2005 r. Nr 7 poz. 53 z późn. zm.)

- 1) na naramiennikach ubiorów (z wyjątkiem kurtek roboczych i specjalnych) - oznakę "WSO", "WAT" oraz (z wyjątkiem kurtek roboczych, bluz i kurtek polowych) sznurek pleciony koloru matowosrebrnego średnicy 3 mm, naszyty dookoła naramienników (poza wszyciem przy rękawie); dolna krawędź oznaki metalowej powinna być umieszczona w odległości 5 mm od wszycia naramiennika;
- 2) na zewnętrznej części mankietów rękawów kurtki wyjściowej naszywa się taśmę koloru matowosrebrnego szerokości 16 mm, oznaczającą pierwszy rok nauki, odległość dolnej krawędzi taśmy od dolnej krawędzi rękawa wynosi 100 mm. Podchorążowie rozpoczynający następny rok nauki noszą o jedną taśmę więcej, szerokości 8 mm, naszytą poniżej taśmy oznaczającej pierwszy rok nauki. Odstęp między taśmami wynosi 4 mm. Podchorążowie Wydziału Wojskowo-Lekarskiego Uniwersytetu Medycznego w piątym roku nauki noszą dwie, w szóstym roku trzy taśmy szerokości 16 mm, w odstępach 4 mm;
- 3) na lewej piersi kurtki wyjściowej nieprzemakalnej oznakę szkolną określającą rok nauki oraz posiadany stopień wojskowy.

2. Elewi szkół podoficerskich Wojsk Lądowych oraz Sił Powietrznych noszą na naramiennikach bluz olimpijek, koszulo-bluz, kurtek polowych (z wyjątkiem roboczych), bluz polowych, koszulo-bluz polowych - oznakę "SP", której dolna krawędź powinna być umieszczona w odległości 5 mm od wszycia rękawa.

3. W Marynarce Wojennej oznakę szkolną barwy złocistej nosi się:

- 1) na kołnierzach kurtki munduru, bluzy ćwiczebnej, półplaszczu marynarskiego - na końcu kołnierza przy styku z kłapami;
- 2) na naramiennikach do bluz i kurtek polowych, koszulo-bluz w odległości 5 mm - powyżej oznak stopnia wojskowego; posiadający stopień marynarza - na środku naramienników;
- 3) na kurtkach zimowych nieprzemakalnych, koszuli ćwiczebnej - poniżej oznaki stopnia wojskowego; posiadający stopień marynarza - na kurtce na środku podkładki; na koszuli ćwiczebnej - bezpośrednio nad lewą kieszenią;
- 4) elewi szkoły podoficerskiej noszą na lewym rękawie bluz wyjściowych, półplaszczu marynarskiego oznakę "SP" tłoczoną na suknie - 80 mm poniżej wszycia kuli rękawa;
- 5) oznaczenie roku nauki nosi się:
  - a) elewi podoficerskiej szkoły zawodowej Marynarki Wojennej na zewnętrznej części mankietów rękawów bluz wyjściowych, półplaszczu marynarskiego - pasek z taśmy dystynkcyjnej Marynarki Wojennej szerokości 6 mm i długości 60 mm (naszytej na podkładce sukiennej), oznaczający pierwszy rok nauki, przy czym dolna część paska powinna być wyrównana ze stębnówką mankietu; odstęp pomiędzy kolejnymi paskami naszywanymi powyżej wynosi 4 mm,
  - b) podchorążowie Akademii Marynarki Wojennej na zewnętrznej części rękawów kurtki mundurowej - pasek z taśmy dystynkcyjnej Marynarki Wojennej szerokości 6 mm (naszytej na podkładce sukiennej), oznaczający pierwszy rok nauki, w odległości 80 mm od dolnej krawędzi paska do krawędzi rękawa;

każdy następny pasek, oznaczający kolejne lata nauki, naszywa się w odstępnie 4 mm powyżej pierwszego paska.

§ 38

Żołnierze odbywający przeszkolenie wojskowe - absolwenci i studenci szkół wyższych oraz podchorążowie rezerwy powołani na ćwiczenia wojskowe noszą na kurtkach i bluzach polowych naramienniki z naszytym dookoła (poza wszyciem przy rękawie) sznurkiem plecionym koloru biało-czerwonego o średnicy 3 mm.

OZNAKI ROZPOZNAWCZE

§ 39

1. Oznaki rozpoznawcze nosi się na lewym (w batalionie reprezentacyjnym Wojska Polskiego i kompanii reprezentacyjnej Marynarki Wojennej na prawym) rękawie płaszczy sukiennych, kurtek mundurów wyjściowych i galowych, bluz olimpijek - na wysokości 100 mm poniżej wszycia kuli rękawa. Na kurtkach i bluzach polowych, na środku górnej kieszeni lewego rękawa. Na bluzach ćwiczebnych oficerskich (marynarskich) 20 mm poniżej oznaki przynależności państwowej, o której mowa w § 38, ust. 1 pkt 2. Oznaki rozpoznawcze powinny się mieścić w prostokącie o wymiarach 50 x 80 mm albo w kole o średnicy 70 mm. Powierzchnia oznaki nie powinna być mniejsza niż 2.500 mm².

2. W jednostkach Marynarki Wojennej funkcję oznaki rozpoznawczej dla marynarzy - kandydatów na żołnierzy zawodowych (elewów podoficerskich szkół zawodowych) spełnia napis na taśmie otokowej czapki garnizonowej, którego treść określa dowódca Marynarki Wojennej.

3. Oznak rozpoznawczych, z wyjątkiem Marynarki Wojennej (taśm do czapek otokowych), nie noszą żołnierze pełniący służbę w składzie polskich kontyngentów wojskowych misji pokojowych Organizacji Narodów Zjednoczonych.

4. Oznak rozpoznawczych nie ustanawia się pododdziałom doraźnie formowanym dla udziału w ćwiczeniach z pododdziałami armii obcych organizowanych w kraju na podstawie porozumień międzynarodowych.

5. Proporczyk nosi się na berecie z lewej strony w odległości 10 mm za oznaką stopnia wojskowego, równolegle do krawędzi beretu w odstępnie 20 mm.

6. Na kurtkach ochronnych i podpinkach do kurtek ochronnych, bluzach ocieplaczy ćwiczebnych oraz kurtkach wiatrówkach oznak rozpoznawczych nie umieszcza się.

7. Emblemat rozpoznawczy NATO noszą żołnierze w czasie udziału w operacjach Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego. Nosi się go na kurtkach i bluzach polowych, na środku górnej kieszeni lewego rękawa, a na bluzach ćwiczebnych oficerskich (marynarskich) 20 mm poniżej oznaki przynależności

państwowej, o której mowa w § 38 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia MON z dnia 02 grudnia 2004 r.¹²

§ 40

Żołnierze przeniesieni do innych jednostek wojskowych i związków organizacyjnych nie noszą poprzednich oznak rozpoznawczych i proporczyków.

OZNAKA IDENTYFIKACYJNA Z NAZWISKIEM

§ 41

1. Oznakę identyfikacyjną z nazwiskiem noszą żołnierze zawodowi do wszystkich ubiorów bezpośrednio nad klapką prawej górnej kieszeni, na kurtkach mundurów Marynarki Wojennej - po prawej stronie symetrycznie w stosunku do baretek. Na swetrze oficerskim oznakę identyfikacyjną nosi się w Wojskach Lądowych i Siłach Powietrznych po prawej stronie na środku na wysokości kieszeni, w Marynarce Wojennej bezpośrednio pod oznaką stopnia wojskowego.

ROZDZIAŁ III

ZASADY NOSZENIA ODZNAK¹³

§ 42

1. Ustanawianie i używanie odznak i mundurów odbywa się z zachowaniem przepisów ustawy o odznakach i mundurach¹⁴.

2. Odznaki dzielą się na:

1) honorowe, stanowiące wyróżnienie za zasługi położone:

- a) w działalności państwowej lub społecznej stanowiącej istotny wkład w rozwój całego kraju, w rozwój określonej dziedziny gospodarki lub administracji państwowej, w rozwój określonego województwa albo w rozwój określonej organizacji gospodarczej,

---

¹² Rozp. MON z 2.12.2004 r. (Dz. U. z 2005 r. Nr 7 poz. 53 z późn. zm.)

¹³ Rozporządzenie Prezydenta RP z dnia 10 listopada 1992 r. w sprawie opisu, materiału, wymiarów, wzorów rysunkowych oraz sposobu i okoliczności noszenia odznak orderów i odznaczeń (Dz. U. z 1990 r. Nr 90 poz. 452)

¹⁴ Ustawa z dnia 21 grudnia 1978 r. o odznakach i mundurach (Dz. U. z 1978 r. Nr 131, poz. 130)

- b) w działalności statutowej organizacji spółdzielczych lub organizacji społecznych,
- 2) organizacyjne, stanowiące oznaczenie organizacji społecznej lub spółdzielczej albo innej jednostki organizacyjnej bądź przynależności do takiej organizacji lub jednostki organizacyjnej,
- 3) okolicznościowe, upamiętniające rocznice, wystawy, zgromadzenia lub inne wydarzenia.

2. Odznakami mogą być emblematy, godła, barwy, herby miast lub województw oraz inne przedmioty, chociażby powszechnie używane, jeżeli sposób ich sporządzenia i używania wskazuje na to, że mają służyć celom określonym w ust. 1.

§ 43

Żołnierze zawodowi¹⁵ noszą odznaki na kurtce munduru, bluzie marynarskiej, bluzie-olimpijce i koszulo-bluzie, przymocowane bezpośrednio do munduru lub na pasku skórzanym przypiętym do guzika lewej górnej kieszeni według poniższych zasad:

1. Na kieszeniach kurtek munduru i bluz-olimpijek w Wojskach Lądowych oraz Siłach Powietrznych, a także bluz-olimpijek Marynarki Wojennej odznaki nosi się:

- 1) na środku lewej górnej kieszeni, między guzikiem klapki a dolną krawędzią kieszeni, odznakę pamiątkową, nie więcej niż dwie odznaki;
- 2) na środku prawej górnej kieszeni, między guzikiem klapki a dolną krawędzią kieszeni, nie więcej niż dwie odznaki, jak:
  - a) odznakę absolwencką uczelni wojskowej,
  - b) odznaki: wzorowy żołnierz, podchorąży, dowódca oraz odznaki niewojskowe.

2. Dwie odznaki, o których mowa w ust. 1 pkt 1, umieszcza się symetrycznie. Jeżeli druga odznaka ma kształt wydłużony poziomo, nosi się ją tuż pod odznaką pierwszą z zachowaniem symetrii między guzikiem a dolną krawędzią kieszeni. Łącznie na obu kieszeniach umieszcza się nie więcej niż cztery odznaki.

3. Na środku lewej i prawej połowy klapki prawej górnej kieszeni, również koszulo-bluzie, można nosić po jednej odznace: honorowej, stowarzyszenia, sportowej.

4. Na środku prawej górnej kieszeni koszulo-bluzy, między guzikiem klapki a dolną krawędzią, można nosić jedną odznakę absolwencką.

5. Dopuszcza się w przypadkach, o których mowa w ust. 1 i 4, noszenie jednej odznaki na pasku skórzanym w kolorze czarnym, o szerokości 15 mm, założonym na guzik pod klapkę górnej kieszeni.

---

¹⁵ Rozporządzenie MON z dnia 9 czerwca 2004 r. w sprawie noszenia orderów, odznaczeń i odznak przez żołnierzy zawodowych (Dz. U. z dnia 23 czerwca 2004 r.)

6. W Wojskach Lądowych nad lewą górną kieszenią kurtki munduru nosi się odznakę instruktora spadochronowego lub skoczka spadochronowego na wysokości 55 mm powyżej klapy, lekko pochyloną w stronę lewego rękawa, pomiędzy guzikiem a zewnętrznym brzegiem klapy. Odległość liczona jest do dolnej krawędzi odznaki.

7. W Siłach Powietrznych oraz w Marynarce Wojennej na kurtce munduru i bluzie-olimpijce odznaki specjalności lotniczych nosi się:

- 1) odznaki pilota i nawigatora - na wysokości 90-100 mm powyżej lewej górnej kieszeni, w linii pionowej guzika;
- 2) odznaki specjalności lotniczo-technicznych i instruktora spadochronowego - na wysokości 55 mm powyżej górnej lewej kieszeni;
- 3) odznakę skoczka spadochronowego - na wysokości 90-100 mm nad prawą górną krawędzią, na styku kołnierza z wyłogiem;
- 4) odznakę "Zasłużony Pilot Wojskowy" - nosi się w odległości 10 mm w lewo od odznaki skoczka spadochronowego;
- 5) w przypadku posiadania odznaki pilota lub nawigatora i odznaki instruktora spadochronowego - odznakę instruktora spadochronowego nosi się w miejscu odznaki skoczka spadochronowego - na wysokości 90-100 mm nad prawą górną krawędzią, na styku kołnierza z wyłogiem.

8. W Marynarce Wojennej liczba odznak noszonych na lewej i prawej stronie kurtki munduru lub bluzy marynarskiej jest taka sama jak w Wojskach Lądowych oraz w Siłach Powietrznych, z tym że:

- 1) odznaki, których jeden z wymiarów przekracza 40 mm, w tym: absolwenckiej uczelni wojskowej lub cywilnej, wojskowej szkoły zawodowej, kursów specjalistycznych, wzorowy marynarz, podchorąży, dowódca oraz inne równorzędne odznaki wojskowe i niewojskowe, nosi się na kurtce mundurowej w odległości 60-80 mm na zewnątrz drugiego górnego prawego guzika, a na bluzach wyjściowych marynarskich 80-120 mm poniżej rozcięcia dekoltu i 80-120 mm w prawo od środka przodu bluzy; drugą odznakę, nie więcej niż dwie, umieszcza się obok pierwszej w odległości 10 mm w kierunku rękawa;
- 2) odznaki, których kształt nie przekracza wymiarów 40x40 mm: honorowe, stowarzyszeń i sportowe nosi się na kurtce munduru 10 mm na zewnątrz pierwszego górnego prawego guzika, a na bluzie marynarskiej 10 mm powyżej odznaki wymienionej w pkt 1; drugą odznakę, nie więcej niż dwie, umieszcza się obok pierwszej w odległości 10 mm w kierunku rękawa; odznaki, których jeden z wymiarów przekracza 40 mm, nosi się według zasad określonych w pkt 1;
- 3) odznakę pamiątkową nosi się: na kurtce munduru na lewej stronie na wysokości drugiego guzika, w linii pionowej pierwszego lewego guzika; na bluzie marynarskiej symetrycznie w stosunku do oznak wymienionych w pkt 1; kolejną odznakę, nie więcej niż dwie, umieszcza się obok pierwszej w odległości 10 mm w kierunku rękawa;
- 4) odznakę "Marynarz Okrętów Podwodnych" nosi się:
  - a) na prawej stronie na kurtce munduru 60-80 mm nad odznakami noszonymi obok pierwszego górnego guzika, na bluzie-olimpijce bezpośrednio nad krawędzią kieszeni, symetrycznie w linii pionowej guzika,

- b) na lewej stronie, na swetrze oficerskim, symetrycznie, bezpośrednio pod oznaką stopnia wojskowego;
- 5) odznakę "Dowódca Okrętu" noszą:
- a) aktualnie pełniący obowiązki dowódcy okrętu - na prawej stronie munduru, zgodnie z pkt 2,
  - b) osoba, która pełniła obowiązki dowódcy okrętu - na lewej stronie, 10 mm symetrycznie nad baretkami;
- 6) odznaki pilota, nawigatora, specjalności lotniczo-technicznych i instruktora spadochronowego nosi się na lewej stronie kurtki munduru, 30-40 mm symetrycznie nad baretkami;
- 7) odznakę skoczka spadochronowego nosi się na prawej stronie na kurtce munduru, 60-80 mm nad odznakami noszonymi obok pierwszego górnego guzika;
- 8) odznakę "Zasłużony Pilot Wojskowy" nosi się w odległości 10 mm w lewo od odznaki skoczka spadochronowego;
- 9) w przypadku posiadania odznaki pilota lub nawigatora i odznaki instruktora spadochronowego - odznakę instruktora spadochronowego nosi się w miejscu oznaki skoczka spadochronowego.

9. Nad prawą górną kieszenią kurtek ubiorów galowych można nosić jedną odznakę przypinaną za pomocą klamry - na wysokości 55 mm powyżej klapki kieszeni, w Siłach Powietrznych oraz Marynarce Wojennej - 10 mm poniżej odznaki "Zasłużony Pilot Wojskowy".

10. Odznakę za rany i kontuzje doznane podczas działań wojennych nosi się bezpośrednio nad górnym rzędem orderów i odznaczeń lub baretok symetrycznie do guzika kieszeni. W Marynarce Wojennej odznakę tę nosi się na kurtce munduru lub bluzie marynarskiej symetrycznie do krawędzi bocznych wstążek orderów, odznaczeń lub baretok.

NOSZENIE ODZNAK WOJSKOWYCH¹⁶ PRZEZ ŻOŁNIERZY SŁUŻBY CZYNNEJ

§ 44

1. Żołnierze służby czynnej w Wojskach Lądowych i Siłach Powietrznych noszą odznaki wojskowe na bluzie polowej spełniającej funkcję ubioru wyjściowego, a w Marynarce Wojennej na bluzie wyjściowej marynarskiej i bluzie wyjściowej letniej marynarskiej; wielkość odznaki nie powinna przekraczać 1.600 mm².

---

¹⁶ § 41 Rozporządzenia Ministra Obrony Narodowej z dnia 14 grudnia 2004 r. w sprawie wzorów, noszenia umundurowania, odznak i oznak wojskowych oraz uzbrojenia przez żołnierzy w czynnej służbie wojskowej (Dz. U. z 2005 r. Nr 7, poz. 54 z późn. zm.)

2. Odznakę za rany nosi się nad górnym rzędem orderów lub odznaczeń albo baretek symetrycznie do środka klapki lewej górnej kieszeni.

3. Na bluzach polowych odznaki nosi się:

- 1) na środku lewej górnej kieszeni, między środkiem klapki a dolną krawędzią kieszeni, odznakę pamiątkową, nie więcej niż dwie odznaki;
- 2) na środku prawej górnej kieszeni, między środkiem klapki a dolną krawędzią kieszeni, nie więcej niż dwie odznaki - jeżeli kształt odznaki nie przekracza wymiarów 40 x 40 mm.

4. Dwie odznaki, o których mowa w ust. 3, umieszcza się symetrycznie. Jeżeli druga odznaka ma kształt wydłużony poziomo, nosi się ją tuż pod pierwszą odznaką, z zachowaniem symetrii między środkiem klapki a dolną krawędzią kieszeni. Łącznie na obu kieszeniach umieszcza się nie więcej niż cztery odznaki.

5. Na środku lewej i prawej połowy klapki prawej górnej kieszeni można nosić po jednej odznace, jeżeli kształt odznaki nie przekracza wymiarów 40 x 40 mm.

6. Dopuszcza się w przypadkach, o których mowa w ust. 3 i 5, noszenie jednej odznaki na pasku skórzanym w kolorze czarnym o szerokości 20 mm umocowanym pośrodku górnego płata kieszeni.

5. W Wojskach Lądowych, Wojskach Specjalnych i Siłach Powietrznych nad lewą górną kieszenią bluzy nosi się odznakę instruktora spadochronowego lub skoczka spadochronowego na wysokości 55 mm powyżej klapki, lekko pochyloną w stronę lewego rękawa, pomiędzy środkiem klapki a zewnętrznym brzegiem klapki. Odległość liczona jest do dolnej krawędzi odznaki.

§ 45

1. W Marynarce Wojennej liczba odznak noszonych po lewej i prawej stronie bluzy wyjściowej marynarskiej oraz bluzy wyjściowej letniej jest taka sama jak noszona na bluzie polowej, z tym że:

- 1) odznakę, której jeden z wymiarów przekracza 35 mm, nosi się w odległości 80-120 mm poniżej dekoltu i 80-120 mm w prawo od środka przodu bluzy; drugą odznakę umieszcza się obok pierwszej w odległości 10 mm w kierunku rękawa;
- 2) odznakę pamiątkową nosi się po lewej stronie, symetrycznie w stosunku do odznak wymienionych w pkt 1; kolejną odznakę, nie więcej niż dwie, umieszcza się obok pierwszej w odległości 10 mm w kierunku rękawa;
- 3) odznakę, której kształt nie przekracza wymiarów 40 x 40 mm, nosi się 10 mm powyżej odznaki wymienionej w pkt 1; drugą odznakę umieszcza się obok pierwszej, w odległości 10 mm w kierunku rękawa;
- 4) odznakę "Marynarz Okrętów Podwodnych" nosi się na prawej stronie na bluzie marynarskiej 60-80 mm nad noszonymi odznakami;
- 5) odznakę skoczka spadochronowego nosi się na lewej stronie na bluzie marynarskiej 60-80 mm nad noszonymi odznakami.

ROZDZIAŁ IV

NOSZENIE ORDERÓW I ODZNACZEŃ NA MUNDURACH WOJSKOWYCH

§ 46

1. Odznaki orderów nosi się w następującej kolejności wynikającej z ich starszeństwa:

- 1) Order Orła Białego (OB),
- 2) Order Wojenny Virtuti Militari klasy od I do V (VM 1-5),
- 3) Order Odrodzenia Polski klasy od I do V (PR 1-5),
- 4) Order Krzyża Wojskowego klasy od I do III (OKW 1-3),
- 5) Order Zasługi Rzeczypospolitej Polskiej klasy od I do V (OZ 1-5).

2. Odznaki innych orderów niż określone w ustawie¹⁷ nosi się po odznakach orderów wymienionych w pkt. 1 w kolejności ich otrzymania.

3. Odznaki odznaczeń nosi się w następującej kolejności wynikającej z ich starszeństwa:

- 1) Krzyż Walecznych,
- 2) Krzyż Wojskowy,
- 3) Krzyż Zasługi za Dzielność,
- 4) Złoty Krzyż Zasługi z Mieczami,
- 5) Złoty Krzyż Zasługi,
- 6) Srebrny Krzyż Zasługi z Mieczami,
- 7) Srebrny Krzyż Zasługi,
- 8) Brązowy Krzyż Zasługi z Mieczami,
- 9) Brązowy Krzyż Zasługi,
- 10) Wojskowy Krzyż Zasługi z Mieczami, Wojskowy Krzyż Zasługi, Morski Krzyż Zasługi z Mieczami, Morski Krzyż Zasługi, Lotniczy Krzyż Zasługi z Mieczami, Lotniczy Krzyż Zasługi (równorzędne między sobą w stopniu z Mieczami, równorzędne między sobą w stopniu bez Mieczy),
- 11) Medal za Ofiarność i Odwagę,
- 12) Medal Złoty za Długoletnią Służbę,
- 13) Medal Srebrny za Długoletnią Służbę,
- 14) Medal Brązowy za Długoletnią Służbę,
- 15) Medal za Długoletnie Pożycie Małżeńskie,

---

¹⁷ Ustawa z dnia 16 października 1992 r. o orderach i odznaczeniach (Dz. U. Nr 90, poz. 450)

16) Gwiazda .

4. W przypadku posiadania tego samego orderu w dwóch lub więcej klasach, nosi się odznakę najwyższej z posiadanych klas orderu.

5. W przypadku posiadania tego samego odznaczenia w dwóch lub więcej stopniach, nosi się odznakę najwyższego z posiadanych stopni odznaczenia.

6. Odznaki orderów i odznaczeń nosi się głównie podczas:

- 1) uroczystości państwowych z udziałem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, Marszałka Sejmu, Marszałka Senatu lub Prezesa Rady Ministrów,
- 2) uroczystych obchodów świąt narodowych i wojskowych,
- 3) wręczania odznak orderów i odznaczeń,
- 4) innych uroczystości państwowych, stosownie do zaleceń zawartych w zaproszeniu.

7. W okolicznościach, o których mowa, osoba, której mają zostać wręczone odznaki orderu lub odznaczenia, powinna podczas tej uroczystości nosić pełne odznaki posiadanych orderów i odznaczeń, a przynajmniej najstarszego z nich.

§ 47

1. Odznaki orderów i odznaczeń obcych państw nosi się po odznakach polskich orderów i odznaczeń w sposób określony w przepisach tych państw.

2. Podczas uroczystości z udziałem przedstawicieli obcego państwa odznaki orderów i odznaczeń tego państwa nosi się bezpośrednio po odznakach polskich orderów i odznaczeń.

3. Odznaki orderów i odznaczeń obcych państw można nosić wyjątkowo przed odznakami polskich orderów i odznaczeń w następujących okolicznościach:

- 1) podczas uroczystości związanych z wręczeniem odznak orderu lub odznaczenia obcego państwa można nosić odznaki orderu lub odznaczenia, które w czasie tej uroczystości zostały wręczone;
- 2) podczas uroczystych wystąpień wobec oficjalnych przedstawicieli obcego państwa można nosić zawieszoną na wielkiej wstędze odznakę orderu tego państwa; wówczas zamiast zawieszonej na wielkiej wstędze odznaki polskiego orderu nosi się samą gwiazdę orderową.

§ 48

1. Odznaki orderów i odznaczeń zawieszane na wstążkach długości 55-60 mm nosi się na lewej stronie piersi z prawa na lewo w następujący sposób:

- 1) odznakę pojedynczego albo pierwszego orderu lub odznaczenia nosi się na ubiorze z kołnierzem wykładanym ponad górną kieszeń, przy czym wstążkę podkłada się do połowy pod klapę kołnierza; na ubiorze zapinanym pod szyję wstążkę umieszcza się w odległości około 3 cm od linii zapięcia guzików;
- 2) od 2 do 4 odznak orderów lub odznaczeń - w jednym rzędzie bez przerw między wstążkami;
- 3) od 5 do 8 odznak orderów lub odznaczeń - w jednym rzędzie, tak aby zajęły szerokość czterech wstążek umieszczonych obok siebie, przy czym wstążkę drugiej i kolejnych odznak orderów i odznaczeń podkłada się częściowo pod wstążkę poprzedniej odznaki orderu lub odznaczenia;
- 4) większą liczbę odznak orderów lub odznaczeń nosi się w dwóch lub więcej rzędach, tak aby w pierwszym rzędzie nie było mniej niż pięć i więcej niż osiem, a w ostatnim rzędzie nie mniej niż cztery odznaki orderów lub odznaczeń rozmieszczone na szerokość czterech wstążek;
- 5) górny skraj wstążek powinien tworzyć linię poziomą;
- 6) rzędy odznak orderów i odznaczeń umieszcza się w ten sposób, aby górny rząd przykrywał wstążki dolnego rzędu w całości;
- 7) okucia nakłada się na wstążkę poziomo.

2. Pełnych odznak orderów i odznaczeń oraz ich miniaterek, barettek, rozetek, wstążeczek i sznura orderowego nie nosi się na ubiorach roboczych i ochronnych oraz na ubiorach o charakterze sportowym.

NOSZENIE BARETEK¹⁸

§ 49

1. We wszystkich okolicznościach, kiedy nie zakłada się pełnych odznak orderów i odznaczeń, można nosić ich miniaturki, baretki, rozetki i wstążeczki.

2. Na mundurach zamiast pełnych odznak orderów i odznaczeń nosi się tylko baretki.

3. W przypadku posiadania tego samego orderu w dwóch lub więcej klasach, nosi się miniaturkę, baretkę lub rozetkę najwyższej z posiadanych klas orderu.

4. W przypadku posiadania tego samego odznaczenia w dwóch lub więcej stopniach, nosi się miniaturkę, baretkę lub wstążeczkę najwyższego z posiadanych stopni odznaczenia.

---

¹⁸ Rozdział IV Rozporządzenia Prezydenta RP z dnia 10 listopada 1992 r. w sprawie opisu, materiału, wymiarów, wzorów rysunkowych oraz sposobu i okoliczności noszenia odznak orderów i odznaczeń (Dz. U. z 1990 r. Nr 90 poz. 452)

5. Nie nosi się jednocześnie:

- 1) pełnej odznaki orderu lub odznaczenia oraz jego miniaturki, baretki, rozetki ani wstążeczki,
- 2) miniaturki, rozetki ani wstążeczki orderu tej samej klasy lub odznaczenia tego samego stopnia.

§ 50

1. Miniaturki można nosić jednocześnie:

- 1) z odznakami orderów zawieszonymi na wielkich wstęgach i na wstęgach,
- 2) z gwiazdami orderowymi,
- 3) ze wstążeczkami.

2. Nosi się jedną lub więcej miniaturek odznak orderów i odznaczeń.

3. Miniaturek nie nosi się jednocześnie z pełnymi odznakami orderów i odznaczeń zawieszonymi na wstążkach, z baretkami ani z rozetką.

§ 51

1. Baretki nosi się na mundurach na lewej stronie piersi, z prawa na lewo, w następujący sposób:

- 1) pojedynczą baretkę nosi się na mundurze symetrycznie nad górną kieszenią;
- 2) od 2 do 4 baretki nosi się w jednym rzędzie obok siebie bez przerw między baretkami; jeżeli kłapa kołnierza munduru zakrywałaby całkowicie pierwszą baretkę, wówczas nosi się w tym rzędzie tylko trzy baretki;
- 3) powyżej 4 baretki nosi się w dwóch lub więcej rzędach bezpośrednio jeden pod drugim, w każdym rzędzie po cztery baretki, przy czym w rzędzie dolnym przy liczbie mniejszej niż cztery nosi się baretki w ten sposób, aby znajdowały się symetrycznie pod bezpośrednim rzędem górnym.

2. Łącznie z baretkami można nosić na lewej stronie piersi jedną pełną odznakę orderu lub odznaczenia. W tym przypadku odznakę orderu lub odznaczenia nosi się na wysokości pierwszej baretki przykrywając ją do połowy.

3. Baretkę sporządza się ze wstążki określonej przepisami dla danego orderu lub odznaczenia. Jej szerokość równa się szerokości tej wstążki. Szerokość baretki wyższych klas orderów, których odznaki zawieszane są na wielkich wstęgach i wstęgach, powinna być równa szerokości wstążki orderowej określonej przepisami dla odznak najniższych klas tych orderów. Można nosić również baretki o jednolitej szerokości wynoszącej 35 mm.

4. Wysokość baretki wynosi 8-10 mm. Baretkę nakłada się na podkładkę sukienną lub aksamitną koloru czarnego albo na podkładkę metalową. Podkładka pod baretkę powinna być o 2 mm szersza i wyższa od baretki.

ROZDZIAŁ V

SPOSÓB NOSZENIA PODSTAWOWYCH PRZEDMIOTÓW ZAOPATRZENIA MUNDUROWEGO

§ 52

Czapkę garnizonową i rogatywkę, a w Marynarce Wojennej czapkę garnizonową (kapelusz) oficera (chorążego i podoficera) i czapkę garnizonową marynarską nakłada się prosto na całej szerokości czoła, przy czym jej dolna krawędź powinna znajdować się na wysokości 30 mm nad linią brwi. W czasie wietrznej pogody czapkę garnizonową marynarską zabezpiecza się przed zerwaniem z głowy przez założenie pod brodę gumki podtrzymującej. Rozmiar czapki powinien odpowiadać obwodowi głowy. Czapkę garnizonową i rogatywkę oraz kapelusz damski nosi się razem z otokiem, przy czym:

1) do szczebla oddziału wszyscy żołnierze zawodowi noszą barwę otoku określoną w § 13 ust. 3 i 4 rozporządzenia MON z dnia 02 grudnia 2004 r.¹⁹, przyporządkowaną jednostce, w której pełnią służbę, z wyjątkiem pododdziałów czołgów, lekarzy wojskowych i kapelanów:

a) na czapkach rogatywkach i kapeluszach żołnierze noszą otoki w kolorach:

- granatowym - generałowie, jednostki wojsk zmechanizowanych i zmotoryzowanych, kompania reprezentacyjna Wojska Polskiego, jednostki zabezpieczenia materiałowego, szkoły i ośrodki szkolenia tych rodzajów wojsk i służb, żołnierze zawodowi korpusu sprawiedliwości i obsługi prawnej,
- pomarańczowym - jednostki dziedziczące tradycje wojsk pancernych i samochodowych, jednostki rozpoznawcze, szkoły i ośrodki szkolenia tych rodzajów wojsk,
- ciemnozielonym - jednostki wojsk raketowych i artylerii, jednostki wojsk obrony przeciwlotniczej, szkoły i ośrodki szkolenia tych rodzajów wojsk,
- czarnym - jednostki wojsk inżynierskich, jednostki wojsk obrony przeciwchemicznej, jednostki zabezpieczenia technicznego, jednostki służby kartograficznej i topogeodezyjnej, szkoły i ośrodki szkolenia tych rodzajów wojsk i służb,
- chabrowym - jednostki dowodzenia, jednostki wojsk łączności, jednostki wojsk radiotechnicznych, jednostki wojsk rozpoznania i walki radioelektronicznej, szkoły i ośrodki szkolenia tych rodzajów wojsk i służb,
- wiśniowym - lekarze wojskowi, jednostki służby zdrowia, szpitale i sanatoria wojskowe, szkoły i ośrodki szkolenia służby medycznej,
- fioletowym - kapelani wojskowi,
- żółtym - sztab 1 Warszawskiej Dywizji Zmechanizowanej i 1 Brygada Pancerna,

¹⁹ Rozp. MON z 2.12.2004 r. (Dz. U. z 2005 r. Nr 7 poz. 53 z późn. zm.)

- b) w Siłach Powietrznych czapki garnizonowe nosi się do ubioru wyjściowego i galowego - koloru stalowego z czarnym otokiem,
  - c) żołnierze Marynarki Wojennej noszą czapki garnizonowe i kapelusze koloru białego z czarnym otokiem;
- 2) żołnierze zawodowi pełniący służbę w komórkach organizacyjnych Ministerstwa Obrony Narodowej oraz sztabach okręgów wojskowych i związków taktycznych, komendach garnizonów, ośrodkach szkolenia poligonowego i jednostkach niewymienionych w pkt 1 zachowują barwę otoków jednostek, rodzajów wojsk i służb zgodnie z posiadaną specjalnością wojskową;
- 3) w uczelniach wojskowych:
- a) wykładowcy noszą otok o barwie odpowiadającej specjalności wojskowej lub rodzajowi wojsk, w którym pełnili służbę przed wyznaczeniem na stanowiska w uczelniach wojskowych,
  - b) słuchacze zachowują barwę otoków jednostek wojskowych lub rodzajów wojsk i służb, z których się wywodzą.

§ 53

Czapkę futrzaną i czapkę zimową:

- 1) nosi się nałożoną prosto (symetrycznie) na głowę w ten sposób, aby dolna krawędź czapki znajdowała się na wysokości około 30 mm nad linią brwi;
- 2) przy dokuczliwym wietrze lub silnym mrozie można nosić czapkę futrzaną z opuszczonymi klapami związanymi pod brodą albo z klapami związanymi z tyłu głowy.

§ 54

Furażerkę:

- 1) nosi się lekko przechyloną w kierunku prawego ucha. Przy wystąpieniach bez nakrycia głowy furażerkę nosi się pod lewym naramiennikiem, godłem skierowanym do przodu i oznaką stopnia wojskowego skierowaną do dołu;
- 2) wojsk lotniczych (marynarki wojennej) nosi się w Siłach Powietrznych i lotnictwie Marynarki Wojennej do ubioru wyjściowego i kombinezonu pilota;
- 3) połową nosi się w Siłach Powietrznych tylko do ubioru polowego, a w lotnictwie Wojsk Lądowych również do kombinezonu pilota.

§ 55

1. Beret, z wyjątkiem Marynarki Wojennej i Wojsk Specjalnych, nosi się lekko przechylony na prawe ucho. Prawą krawędź beretu opuszcza się w dół nieco ku tyłowi tak, aby przysłaniał ucho.

2. Beret marynarski nosi się lekko przechylony na prawe ucho. Dolna jego krawędź powinna znajdować się na wysokości około 40 mm nad lewą brwią oraz około 20 mm nad prawą brwią. Prawą krawędź denka opuszcza się w dół nieco ku tyłowi tak, by nie przysłaniała ucha.

3. W Wojskach Specjalnych beret nosi się lekko przechylony na prawe ucho w taki sposób, by znak orła Wojsk Specjalnych znajdował się nad lewą brwią. Prawą krawędź beretu opuszcza się w dół nieco ku tyłowi tak, aby przysłaniał ucho; Przy wystąpieniach bez nakrycia głowy beret nosi się pod lewym naramiennikiem, godłem skierowanym do przodu.

§ 56

Żołnierze noszą berety w kolorach:

- 1) czarnym - w Marynarce Wojennej, w jednostkach pancernych, pododdziałach czołgów i jednostkach 11 Dywizji Kawalerii Pancernej;
- 2) bordowym - w jednostkach desantowo-szturmowych i jednostkach kawalerii powietrznej;
- 3) niebieskim - w jednostkach obrony wybrzeża i Centrum Szkolenia na Potrzeby Sił Pokojowych oraz w Dowództwie Pomorskiego Okręgu Wojskowego;
- 4) szkarłatnym - w jednostkach Żandarmerii Wojskowej;
- 5) brązowym - w jednostkach obrony terytorialnej;
- 6) szarym - w Jednostce Wojskowej Nr 2305;
- 7) zielonym - w pozostałych jednostkach Wojsk Lądowych;
- 8) ciemnozielonym (zielona czerń) – w Wojskach Specjalnych (za wyjątkiem Jednostki Wojskowej Nr 2305 i Nr 4026).

§ 57

1. Żołnierze zawodowi pełniący służbę w komórkach organizacyjnych Ministerstwa Obrony Narodowej oraz sztabach okręgów wojskowych i związków taktycznych, komendach garnizonów, ośrodkach szkolenia poligonowego i pozostałych jednostkach wojskowych zachowują barwę beretów jednostek lub rodzajów wojsk, zgodnie z ww. podziałem;

2. Słuchacze uczelni wojskowych noszą kolor beretu zgodnie z kierunkiem kształcenia, z uwzględnieniem zapisów § 13 ust. 2 rozporządzenia MON z dnia 02 grudnia 2004 r.²⁰

---

²⁰ Rozp. MON z 2.12.2004 r. (Dz. U. z 2005 r. Nr 7 poz. 53 z późn. zm.)

§ 58

Kapelusz podhalański (huculski):

- 1) nosi się nałożony prosto (symetrycznie) na głowę, przy czym dolna krawędź runda powinna znajdować się na wysokości linii brwi. W czasie wystąpień o charakterze służbowym pasek kapelusza zakłada się pod brodę;
- 2) nosi się wraz z peleryną podhalańską (huculską) podczas wystąpień reprezentacyjnych.

§ 59

Płaszcz sukienny i płaszcz letni oficerski nosi się tak, aby odległość od podłoża do dolnej krawędzi płaszcza wynosiła (w zależności od wzrostu) 420-520 mm. Rękawy płaszcza powinny zakrywać rękawy kurtki, jednak nie powinny być dłuższe niż do nasady kciuka przy opuszczonej ręce.

§ 60

Półpłaszcz marynarski nosi się tak, aby odległość jego dolnej krawędzi, w zależności od wzrostu, wynosiła około 150-200 mm powyżej kolan.

§ 61

Pelerynę:

- 1) podhalańską (huculską) nosi się jednocześnie z kapeluszem podhalańskim (huculskim) lub czapką rogatywką. Pelerynę spina się pod kołnierzem paskiem (plecionką) opadającym do tyłu przez lewe ramię. Pelerynę nosi się na lewym barku w ten sposób, by jej prawa krawędź pokrywała się z linią guzików kurtki. Tylne części peleryny powinna sięgać około 300 mm od podłoża;
- 2) pelerynę-namiet można nosić w czasie opadów atmosferycznych w składzie wszystkich ubiorów.

§ 62

Kurtkę munduru wyjściowego dopasowuje się tak, aby krawędź rękawa sięgała nasady kciuka dłoni przy opuszczonej ręce.

§ 63

Bluzę olimpijkę nosi się z koszulą i krawatem. Długość bluzki powinna być taka, aby sięgała dolną krawędzią 80-100 mm poniżej górnej krawędzi pasa spodni, a krawędź mankietu rękawa do nasady dłoni.

§ 64

Wiatrówkę nosi się bez koszuli i krawata. Długość wiatrówki powinna być taka, aby sięgała dolną krawędzią 60-80 mm poniżej górnej krawędzi pasa spodni, a krawędź mankietu rękawa do nasady dłoni.

§ 65

Mundur wyjściowy marynarski:

- 1) nosi się wraz z kołnierzem i krawatem marynarskim;
- 2) bluzę marynarską nosi się na wierzchu spodni tak, aby zakrywała połowę długości bocznych kieszeni spodni;
- 3) szerokość nogawek u dołu spodni marynarskich powinna wynosić 270-300 mm.

§ 66

Kurtkę wiatrówkę nosi się w okresie letnim i przejściowym w niesprzyjających warunkach atmosferycznych w składzie ubiorów wyjściowych z kapturem schowanym pod kołnierzem; w zależności od warunków atmosferycznych można zakładać na głowę kaptur; niedopuszczalne jest noszenie kaptura w czasie sprzyjających warunków atmosferycznych (bez opadów).

§ 67

Bluzę połową dopasowuje się tak, aby krawędź rękawa bluzy sięgała nasady dłoni. W zależności od warunków atmosferycznych i temperatury otoczenia bluzę połową można nosić zapiętą pod szyją lub z podwiniętymi rękawami.

§ 68

1. Spodnie:

- 1) polowe i polowe letnie nosi się wpuszczone w cholewki trzewików (butów specjalnych); spodnie powinny układać się luźno i lekko opadać na górną krawędź trzewików. Żołnierze Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej pełniący służbę poza granicami kraju, wchodzący w skład: Polskich Kontyngentów Wojskowych, jednostek międzynarodowych Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego (NATO), misji pokojowych i Organizacji Narodów Zjednoczonych, a także żołnierze biorący udział w ćwiczeniach i innych przedsięwzięciach międzynarodowych mogą nosić spodnie polowe letnie i w kamuflażu pustynnym wyłożone na cholewki trzewików (butów specjalnych) - w zależności od potrzeb;

- 2) ubrania ochronnego nosi się w składzie ubioru polowego tylko w zestawie z kurtką ubrania ochronnego; spodnie ubrania ochronnego nosi się z nogawkami spodni opuszczonymi na cholewki trzewików (butów specjalnych);
- 3) ocieplacza ćwiczebnego nosi się jako ocieplenie pod spodnie ubrania ochronnego, polowego, ćwiczebnego, specjalnego i roboczego.

2. Spodnie długie wyjściowe i spodnie ćwiczebne długie powinny sięgać z tyłu krawędzią nogawek do górnej krawędzi obcasa.

§ 69

Koszulo-bluzy nosi się:

- 1) koszulo-bluzę oficerską z krótkimi rękawami nosi się z krawatem lub bez krawata, z rozpiętym jednym lub dwoma guzikami od góry (z zachowaniem estetycznego wyglądu sylwetki); dopuszcza się możliwość użytkowania koszulo-bluzy z kurtką munduru, bluzą olimpijką i swetrem oficerskim (koszulo-bluzę koloru białego do ubioru Wojsk Lądowych i Sił Powietrznych tylko z kurtką munduru lub spodniami munduru wyjściowego z paskiem); naramienniki do koszulo-bluzy koloru białego, stalowego i khaki w Wojskach Lądowych i Siłach Powietrznych są koloru spodni; dopuszcza się również do koszulo-bluzy koloru stalowego i khaki naramienniki w kolorze koszuli; w Marynarce Wojennej naramienniki są w kolorze czarnym; dopuszcza się w Marynarce Wojennej stosowanie naramienników o zmniejszonym wymiarze 125 mm x 52 mm - z oznakami stopni haftowanymi haftem komputerowym o szerokości pasków odpowiednio 12,6 i 3 mm oraz wężyka admirałskiego o szerokości 18 mm i wysokości 25 mm;
- 2) koszulo-bluzę polową z krótkimi rękawami nosi się ze spodniami polowymi lub polowymi letnimi i pasem żołnierskim; dopuszcza się możliwość noszenia przez żołnierzy zawodowych koszulo-bluzy polowej pod mundur polowy oraz ze swetrem oficerskim z wyłożonym kołnierzykiem; oznaki stopni wojskowych w formie pochewek nakładane są na naramienniki koszulo-bluzy; w Marynarce Wojennej naramienniki są dopinane;
- 3) koszulę ćwiczebną nosi się ze spodniami ćwiczebnymi i z paskiem do spodni marynarki wojennej; dopuszcza się noszenie koszuli ćwiczebnej pod bluzą ćwiczebną oficerską (z zapiętym lub rozpiętym kołnierzykiem) oraz ze swetrem oficerskim - z wyłożonym kołnierzykiem;
- 4) koszulo-bluzę oficerską z długimi rękawami nosi się z mankietami zapiętymi na guziki (z wyjątkiem ubioru galowego) lub spinki do mankietów, krawatem i spinką do krawata i naramiennikami, analogicznie jak do koszulo-bluzy oficerskiej z krótkimi rękawami; dopuszcza się możliwość użytkowania koszulo-bluzy odpowiednio koloru khaki, stalowego lub białego z kurtką munduru, bluzą

olimpijką i swetrem oficerskim (koszulo-bluzę koloru białego do ubioru Wojsk Lądowych i Sił Powietrznych tylko z kurtką munduru lub spodniami munduru wyjściowego z paskiem) oraz ich użytkowania bez krawata.

§ 70

Apaszkę, barwy jednolitej, mogą nosić pododdziały reprezentacyjne (honorowe) do ubioru polowego, w kolorze odpowiadającym ustalonej dla danego pododdziału barwie beretu lub otoku od czapki rogatywki ustalonego dla poszczególnych rodzajów wojsk - podczas udziału w uroczystościach. W Siłach Powietrznych pododdziały honorowe noszą apaszkę koloru stalowego.

§ 71

Szalokominiarka może być noszona jako:

- 1) szalik pod kurtkę ubrania ochronnego, kurtkę zimową nieprzemakalną i do półpłaszczka marynarskiego;
- 2) ocieplenie pod hełm - wyciąga się wówczas jeden jej koniec do połowy długości, a następnie nakłada na głowę, naciągając na kark i szyję tak, aby część twarzy i oczy były odsłonięte;
- 3) golf.

§ 72

1. Pas żołnierski nosi się:

- 1) do spodni polowych z koszulo-bluzą polową;
- 2) w zestawie ubioru używanego podczas pełnienia służb dyżurnych;
- 3) w przypadku konieczności noszenia kabury z bronią i oprządzenia;
- 4) do munduru ćwiczebnego marynarki wojennej - wyłącznie przy występowaniu z bronią.

2. Przy występowaniu w koszulo-bluzie oficerskiej żołnierze zawodowi noszą do spodni pasek skórzany oficerski, w Marynarce Wojennej z kłamrą z napisem "MW".

§ 73

Torbę polową nosi się przewieszoną przez prawe ramię. Górna krawędź torby powinna znajdować się na wysokości linii pasa. W razie jednoczesnego noszenia

torby polowej i maski przeciwgazowej torbę polową nosi się przewieszoną przez lewe ramię, a maskę przez prawe ramię.

§ 74

Sznury galowe występują w czterech wzorach: generała (admirala), oficera, podoficera i szeregowego. Nosi się je na prawym ramieniu, przypinając je pod naramiennikiem, (w Marynarce Wojennej przy pomocy zapinki) - przy wszyciu rękawa. Pętelkę sznura zapina się na pierwszym górnym guziku zapięcia munduru (pod spodem), a w Marynarce Wojennej - pod klapą, na wysokości pierwszego rzędu guzików tak, aby zwisający na końcu warkocza metalowy wisiołek znajdował się na środku między rzędami guzików. Warkocz sznurów galowych generała przeprowadza się następująco: dłuższy warkocz pod rękawem i zapina na pierwszy guzik, drugi warkocz ułożony na piersi zapina się na drugi od góry guzik munduru. Sznur galowy admirała zakłada się jak u generała, z tym że jego końcówki zapięte są w jednym miejscu (jak u oficera marynarki wojennej). Pętle sznurów galowych oficerskich i generała zakłada się pod prawy rękaw kurtki munduru.

§ 75

Ubranie robocze:

- 1) nosi się bez pasa, nogawki spodni opuszcza się na cholewki trzewików; w zależności od rodzaju wykonywanej pracy oraz warunków atmosferycznych można zdjąć bluzę lub podwinąć rękawy;
- 2) zabrania się użytkowania mundurów polowych pod ubraniem roboczym.

§ 76

Ubiór czołgisty nosi się bez pasa, z oznakami stopni. Nogawki spodni opuszcza się na cholewki trzewików (butów specjalnych). Zabrania się użytkowania mundurów polowych pod ubiorem czołgisty.

§ 77

Buty:

- 1) filcowo-gumowe:
  - a) nosi się do ubiorów polowych, specjalnych i roboczych,
  - b) mogą nosić wartownicy na posterunkach zewnętrznych oraz żołnierze, którym przysługują one z tytułu wykonywanych prac (pełnionych funkcji). Ponadto mogą je nosić wszyscy żołnierze na ćwiczeniach w polu;

- 2) gumowe nosi się do ubiorów specjalnych i roboczych, w szczególnych przypadkach również do ubioru polowego, w określonych warunkach terenowych i atmosferycznych;
- 3) specjalne nosi się do ubiorów polowych i ćwiczebnych.

§ 78

Kombinezon pilota, w zależności od warunków atmosferycznych, użytkuje się z ocieplaczem lub bez niego, zakładając go bezpośrednio na bieliznę pilota.

§ 79

Kurtkę:

- 1) kurtkę wyjściową nosi się w składzie ubiorów wyjściowych z kapturem schowanym pod kołnierzem; w zależności od warunków atmosferycznych można zakładać na głowę kaptur; w okresie przejściowym w sprzyjających warunkach atmosferycznych można nosić kurtkę bez podpinki, szalika i rękawiczek. Niedopuszczalne jest noszenie kaptura rozpiętego na plecach w czasie sprzyjających warunków atmosferycznych (bez opadów);
- 2) kurtkę zimową nieprzemakalną nosi się w składzie ubiorów ćwiczebnych (specjalnych) Marynarki Wojennej oraz Sił Powietrznych; w zależności od warunków atmosferycznych można nosić kurtkę z podpinką lub bez, a także zakładać na głowę kaptur; w sprzyjających warunkach atmosferycznych w okresie przejściowym można nosić kurtkę bez podpinki, szalokominiarki i rękawic.

§ 80

Spodnie zimowe nieprzemakalne - nosi się w ten sposób, że nogawki opuszczają się na cholewki obuwia.

§ 81

1. Sweter oficerski nosi się przez cały rok do:

- 1) ubioru wyjściowego, z wyłożonym kołnierzem koszuli;
- 2) ubioru polowego:
  - a) zamiast lub z bluzą polową (ćwiczebną),
  - b) z koszulo-bluzą polową (koszulą ćwiczebną) z wyłożonym kołnierzem.

2.W Marynarce Wojennej sweter oficerski typu "półgolf" można zastąpić swetrem oficerskim z wycięciem pod szyją typu "serek" w zestawie z krawatem.

§ 82

Skarpetki w Wojskach Lądowych, Siłach Powietrznych i Marynarce Wojennej nosi się koloru czarnego.

§ 83

Kurtkę ubrania ochronnego, kurtkę ubrania ochronnego Marynarki Wojennej i bluzę ocieplacza ćwiczebnego nosi się w składzie ubiorów polowych (ćwiczebnych).

§ 84

1.Ocieplacz pod kurtkę ubrania ochronnego można użytkować samodzielnie bez kurtki, a bluzę ocieplacza ćwiczebnego bez bluzy polowej podczas wykonywania zadań związanych z obsługiwaniem uzbrojenia i sprzętu wojskowego (UiSW) oraz w czasie pełnienia służby poza granicami państwa w składzie: Polskich Kontyngentów Wojskowych, jednostek międzynarodowych Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego (NATO), misji pokojowych i Organizacji Narodów Zjednoczonych, a także podczas udziału w ćwiczeniach i innych przedsięwzięciach międzynarodowych.

2.Na terenie jednostek wojskowych, sztabów itp. nie nosi się samodzielnie ocieplacza pod kurtkę ubrania ochronnego lub bluzy ocieplacza ćwiczebnego.